

Ulloq 28. november 2024

Tusagassiuutinut nalunaarut: Inuit innarluutillit oqaaseqartartuat, NIIK aamma MAPI Kalaallit Nunaanni aamma Danmarkimi aaqqissuusaanikkut sumiginnaanerup iliuseqarfigneqarnissaa piumasaraat

Kommunini aaqqissuusaanikkut ajornartorsiutit aamma inatsisinik kiisalu nunani tamalaani isumaqatigiissutinik aatuutsitsinninnerit Kalaallit Nunaanni aamma Danmarkimi meeqqanut innarluutilinnut ilaqutaannullu kingunipiloqarput. Inuit innarluutillit oqaaseqartartuat, NIIK aamma MAPI ataatsimoorlutik iliuseqarnissamut akisussaaffimmillu tigusinissamut piumasaqarput. Kalaallit Nunaanni isornartumik inissisimasoqarpoq: Meeqqat 0-init 17-inut ukiullit 6 procentii angerlarsimaffiup avataani inissinneqarsimapput, arlalitsigut kukkusoqarnera aamma suliamik suliaqarnermi amigaateqartoqarnera kiisalu ilaqutariinnut tapersersuinnginneq pissutigalugit. Meerarpassuit angajoqqaavisalu inatsisit aamma FN-ip Innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaa (CRPD) naapertorlugit pisinnaatitaaffigisartik ikiorneqarnissaq pisariaqartitartik pissarsiarisimangilaat. Tamanna inuuneq naallugu kinguneqarsinnaasarpog, soorlu ilinniagaqannginnermik, sulinissamut periarfissaqannginnermik aamma nammineersinnaannginnermik.

Inuit innarluutillit oqaaseqartartuat Anja Hynne Nielsen oqarpoq: *“Suliat amerlavallaat takusarpagut, ilaqutariit avissaartinneqartut, meeqqat eqqortumik tapersersorneqarnermik aamma sullinneqarnermik tunineqannginerat pissutigalugu. Angajoqqaat amerlanertigut systemimut, sumiginnaasumut ukiorpassuarni sorsuuteqartarput – ilungersunartunik kinguneqartitsillutik ass. stress, suliffeqannginneq, avinneq, PTSD aamma inoqatinut mattunneq. Angajoqqaat meeqqaminnut innarluutilinnut, atugarissaarunnaartunut, piumassuserinnngisamik atuarneq ajortunut aamma ilassutitut diagnoseqalersunut iluatsinngitsumik ikiorneqarnissaq tapersersorneqarnissarlu anguniartaraluarpaat. Angajoqqaat tusartarpagut, meeqqaminnik arsaagaanissamut siorasaarneqartartut imaluunniit arsaagaasartut – pisut piviusumik aaqqissuusaanermi sumiginnaanermik aamma ilisimasaqannginnermik pissuteqartut. Tamanna alianarlunilu akuersaarneqarsinnaanngilaq, ilanngullugu aamma takusarparput meeqqat diagnoseqartut soorlu ADHD-ertut aamma autismertut sumiiffinnut pisariaqartumik ilisimasaqarfiunngitsunut immikkullu ilisimasaqarfiunngitsunut inissinneqartartut.”*

Advokatinik ikiorneqannginneq aamma inatsisilerinikkut tapersersorneqannginneq pisumut ajorseriartitsisarpoq. Angajoqqaat, meeqqaminnik arsaagaasussanngooqasut, Kalaallit Nunaanni inatsisilerinikkut akeqanngitsumik ikiorneqarneq ajorput, aamma aalajangeeqqitassanngortitsinerit taamaallaat allakkatigut tunngavilersorneqartumik suliarineqartarput, naapertuilluartumik sinniisoqarnissamut periarfissiiffiunatik. Tamanna Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissummut (EMRK) unioqqutitsivoq, kiisalu ilaqutariittut inuunissamut aamma naapertuilluartumik eqqartuunneqarnissamut pisinnaatitaaffinnik unioqqutitsinissamut aarlerinartorsiortitsilluni.

NIIK-mi siulittaasoq, Viggo Johansen oqarpoq: *“Akuersaarneqarsinnaanngilaq, inuit innarluutillit taakkulu ilaqutaat Kalaallit Nunaanni aaqqissuusaanermik sumiginnaanerup kinguneqaatai ilungersunartut atugarissagaat. Piumasaqaatigaarput, Naalakkersuisut aamma kommunit erngertumik akisussaaffimmik tigusissasut tapersersuinermik pitsaasumik*

qulakkeerinninnissamut kiisalu najukkami aaqqiissutinik ineriartortitsisinissamut, kulturitsinnut pisinnaatitaaffitsinnullu ataqqinniffiusunik. FN-ip Innarluutillit pillugit Ataatsimiititaliarsuata aggustimi oqariartuutigaa angajoqqaat innarluutillit aamma meeqqamut innarluutilimmuut angajoqqaat naammaginangitsumik imaluunniit kingusinaartumik tapersersorneqartarnerat ernumanartillugu, tamanna angajoqqaatut piginnaasanut naliliinermut kiisalu pisut ilaanni angajoqqaatut akisussaaffimmik tigusinissamut pisinnaatitaaffimmik itigartitsinermik sunniuteqarsinnaammat. Ataatsimiititaliarsuup innersuussutigaa, inatsisitigut aaqqiissutinik akuersissuteqartoqassasoq, angajoqqaat innarluutillit aamma meeqqanut innarluutilinnut angajoqqaat sunniuteqarluartumik piffissarlu eqqorlugu tapersersorneqartarnissaat qulakkeerniarlugu.”

MAPI-mi siulersuisunut siulittaasoq, Laila Bertelsen, naqissusiivoq: *“Kommunit inissiinermik suliaqarnerini annertuumik kukkunermik, matuma ataani sumiiffinnik akuerisaanngitsunik atuinerinik aamma malittareqqiinninnerinik uppersaartinik peqarpugut. Kukkussutit taakku meeqqat isumannaatsuunissaat atugarissaarnerallu ernumanartorsiortippaat. Naalackersuisut paasisutissanik katersinissaq kiisalu inatsisit malinneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat akisussaaffigaat.”*

Ajornartorsiut Kalaallit Nunaata avataani aamma atuuppoq. Kalaallit ilaqutariit ikiorneqarnissaq neriuutigalugu kajumissuserinngisamik Danmarkimut nuukkaangamik, marloqiusamik immikkoortinneqarneq unammilligassallu assigusut naapissinnaasarpaat. Amerlasuut aaqqissuusaanermi siorasaarneqarneq misigisarpaat, meeqqaminnut tapersersuineq eqqortoq pissarsiariniarsarigaangamikku.

Iliuseqarnissamut piumasaqaatit:

- 1. Akeqanngitsumik advokatimik ikiorneqarneq aamma inatsisitigut isumannaatsuuneq pitsaannerusoq:** Angajoqqaat inissiinissamut suliamik aallartitsinerup aallartinneraniilli inatsisilerinikkut ikiorneqartassapput, tamatumani naapertuilluartumik suliaqarneq tusarniaanerlu qulakkeerniarlugit.
- 2. Tapersersorneqarneq pitsaannerusoq aamma pinaveersaartitsineq:** Meeqqat diagnoseqartut siusissukkut iliuuseqarfigineqarnissamut qulakkeerinniffineqassapput kiisalu tapersersuinerinik sullinneqarnermillu tulluurtumik tunineqartassallutik, arsaarinninnerit pinaveersaartinneqarnissaat pillugu.
- 3. Nakkutilliineq aamma uppersaartinik:** Naalackersuisut aamma danskit oqartussaasuisa nakkutigissavaat, inatsisit isumaqatigiissutillu eqqortinneqarnerat, kiisalu inissiinerit pillugit paasisutissanik pissarsiarinnaasanik qulakkeerinnissallutik.
- 4. Inissiiffinni piginnaasanik nukittorsaaneq:** Inissiisarfiit aamma angajoqqaarsiat meeqqat immikkut pisariaqartitsisut pillugit pisariaqartumik ilisimasaqassapput immikkullu ilisimasaqassallutik.

Suliamik suliaqarnermi sumiginnaaneriit akuersaarneqarsinnaanngitsut:

Suliamik suliaqarnermi piffissaq eqqorlugu aamma eqqortumik suliaqarnerup amigaataanera meeqqanut inersimasunullu innarluutilinnut pisariaqanngitsumik kinguniperlutsitsisarpoq. Inatsisartut Ombudsmandiat naapertorlugu kommunit sulianik suliaqarnerini "ilungersunarluinnartumik kukkusooqartarpoq", piffissallu ingerlanerani pitsanngoriarnermik takusaqartoqanngilaq. Akeqanngitsumik advokatimik ikiorneqarnissamik amigaateqarneq aamma

angajoqqaanut, meeqqaminnik arsaagaasussanngoqqasunut maalaaruteqarsinnaanermut periarfissamik sunniteqarnerusumik amigaateqarneq inissisimanermut ajorseriartitsipput.

Kingunerluutit ajorluinnartuupput:

Meeqqanut innarluutilinnut amerlasuunut aqqissuussaannerup sumiginnaanera isumaqarpoq, ilinniarnissamut, sulinissamut kiisalu nammineerluni inuunissamut periarfissanik annaasaqarnermik. Peqatigitillugu angajoqqaat stressimik aamma PTSD-mik eqqugaanissamut aarlerinartorsiortarput, ilaqutariittut inuunerat avissaartinneqarpat imaluunniit Danmarkimut nuuttariaqalersutut misigigunik.

Inuit innarluutillit oqaaseqartartuat Anja Hynne Nielsen naqissusiivoq: *"Ilaqutariit amerlavallaat aqqissuussaannermut sumiginnaasumut sorsuuteqartarput. Tamanna akuersaarneqarsinnaanngilaq, meeqqat angajoqqaallu ikiorneqarneq ajornerat, kingunerluutillu – inuttut inuaqatigiittullu ajorluinnarput."*

Iliuseqarnissamut kajumissaarut:

Naalakkersuisunut, Folketingimut aamma kommuninut kajumissaarutigaarput sumiginnaanerit taakku ilungersunartut iluarsiiviginiarlugit erngertumik alloriartoqassasoq.

Inuit innarluutillit oqaaseqartartuat, NIIK aamma MAPI Naalakkersuisunut, Folketingimut aamma Kalaallit Nunaanni kiisalu Danmarkimi kommuninut kajumissaaripput, erngertumik akisussaaffimmik tigusinissamut kiisalu suliniutinik taakkunannga atulersitsinissamut. Meeqqat innarluutillit taakkualu ilaqutaat ataqqinartumik, tapersersuiffiusumik aamma periarfissaqarfiusumik siunissaqarnissamut pisinnaatitaaffeqarput.

Asannittumik inuulluaqqusillunga - Med kærlig hilsen

Laila Berthelsen **MAPI**
Meeqqat Angajoqqaallu Peqqissutikkut Ikinngutaat

Formand Viggo Johansen **NIIK**
Nunatsinni Inuit Innarluutillit Kattuffiat

Anja Hynne Nielsen
Inuit innarluutillit oqaaseqartartuat – Handicaptalsmand

Paasissutissat annertunerusut pissarsiarerusukkukkit attavigiuk:

Anja Hynne Nielsen

Inuit innarluutillit oqaaseqartartuat
Email: anja@tilioq.gl - Telefon: (+299) 26 28 71

Viggo Johansen

Siulittaasoq, NIIK
Email: niik@niik.gl - Telefon: (+299) 55 15 64

Laila Bertelsen

Siulersuisuni siulittaasoq, MAPI
Email: mapi@foreningen-mapi.com